

Nr. 1 1980

21. årgang

Løssalg kr. 7,50

NRK — ET SPRÅKPOLITISK ORGAN?

Av Eric Papazian

Jeg tekster for NRK, Dagsrevyen. Jeg tekster til både bokmål og nynorsk, men for språket i bokmålstekstene mine er jeg kommet i språkstrid med NRK. Jeg tar opp dette her fordi jeg mener at språkbruk og språkpolitikk i NRK har stor offentlig interesse og bør være kjent av flest mulig. De fleste er kanskje ikke klar over at NRK har noen egen språkpolitikk, men slik er det, iallfall i praksis, og spørsmålet jeg vil ta opp her, er om dét er slik det skal være. Men først en kort historikk over mine språkpolitiske opplevelser i NRK, som bakgrunn for det prinsipielle spørsmålet om NRK kan og bør drive noen egen språknormering.

Gjennom lengre tid har jeg til stadighet fått påtale i Dagsrevy-redaksjonen for at jeg bruker et for radikalt bokmål i tekstene mine. Nå skriver jeg slett ikke spesielt radikalt, særlig ikke i TV-tekster, bl.a. har jeg aldri brukt *a*-former i verb der — det har jeg rett og slett ikke turt. Men jeg har brukt en del *a*-former i substantiv (*regjeringa*, *krava*), og likeens former som *sjøl*, *åssen*, og *viss* (konj.). Særlig de to siste vakte atskillig røre i Dagsrevyredaksjonen, og muligens utafør og. *Viss*-en ble iallfall påtalt i Fårmand (det tar jeg som et godt tegn), og det ble i det hele tatt tydelig at det er mye om å gjøre med denne *h*-en. Når man *sjøl* i unge år med mye strev har tilegna seg det sanne symbol på dannelsen, som er å kunne fordele uhørlige *h*-er

og *j*-er på vedtatt måte i forskjellige ord, hvorfor skal så andre få slippe? Ungdommen av i dag har det sannelig alt for lett som det er, og noen nivåsenkning i utjamningas navn skal vi ha oss frabedt!

Da jeg ikke bøyde meg for muntlig press fra vaksjefer og andre, fikk jeg en skrivelse fra den daværende Dagsrevysjefen Tollef Berg, der han ba meg bruke læreboknormalen og «moderate» former (i Dagsrevyen tror man at dette er en og samme tingen). Kravet om lærebokformer godtok jeg uten videre, for sjøl om det vel ikke er bestemt at læreboknormalen skal brukes i statstjenesten, har det vært på tale, og jeg synes ikke det kravet smaker av språkpolitisk diktat. Det gjør derimot i høy grad kravet om å skrive «moderat», dvs. så konservativt som overhodet mulig innafor gjeldende rettskrivning, og det nekta jeg derfor å rette meg etter. Jeg slutta å bruke sideforma *viss*, men fortsatte med lærebokformene *sjøl*, *åssen* og *regjeringa*. Dessuten skreiv jeg et brev til fjernsynssjefen Otto Nes og appellerte saken. Etter ei tid fikk jeg svar fra den nye Dagsrevysjefen Hjelle, tiltrådt av Nes. Der sto det bl.a. at *viss* jeg ikke retta meg etter *krava* fra Dagsrevyen, ville jeg bli «fritatt» for videre teksting (tekstere er ikke fast ansatt, men jobber free lance). Dette var jo grei tale, og lenger kan

Over til side 14.

**LANDSLAGET FOR
SPRÅKLIG SAMLING**

Postboks 636, Sentrum Oslo 1.
Medlemspenger, kr 40,— pr. år; for skole-
elever, studenter og pensjonister kr 30,—.
Postgiro 5163787

Leiar: Thore A. Roksvold
Lutvannsv. 17
Oslo 6
Tlf.: (02) 26 85 54

Udramatisk Språkrådsmøte

Norsk språkråd hadde årsmøte i Oslo 25.—26. januar. I motsetning til i fjor blei det et rolig og udramatisk årsmøte denne gangen. Rådet gikk gjennom årsmeldinga for 1979 og drøfta vedtektsendringer for rådet. Landslaget for norskundervisning, Norsk faglitterær forfatterforening og Distriktshøgskolene hadde søkt om å få representanter i rådet. Eventuelle vedtektsendringer vil bli drøfta i den kommende fireårsperioden, og det er i siste instans departementet som avgjør om nye organisasjoner skal få plass. Et problem som må avklares er om rådet skal utvides med flere medlemmer eller om det skal skjæres ned på antall representanter i de gruppene som alt er representert.

Dette årsmøtet var det siste i det gamle rådet, og våre representanter, Ivar Grotnæss (bokmål) og Magne Aksnes (nynorsk) blir nå avløst av Geirr Wiggen og Ernst Håkon Jahr. Grotnæss og Aksnes har vært våre folk i rådet sia 1972, da Norsk språkråd blei oppretta, og de skal ha stor takk for den jobben de har gjort i disse åtte åra.

Det nye rådet, for 1980—83, blei konstituert på møtet 26. januar. Det har skjedd store utskiftninger fra det forrige rådet, og det knytta seg en del spenning til valga til styre og fagnemnder.

Valga falt slik ut:

Fra bokmålsseksjonen kom disse inn i styret: Gorgus Coward, Einar Lundeby og Alfred Jakobsen.

Fra nynorskseksjonen:

Leif Mæhle, Kjell Venås, Hallgrim Berg.

Fagnemnda for bokmål blei slik:

Einar Lundeby (formann), Eivind Fjeld Halvorsen, Egil Pettersen og Aslaug Ryen. Her er Geirr Wiggen varamann for Pettersen.

Fagnemnda for nynorsk:

Kjell Venås (formann), Kåre Elstad, Andreas Bjørkum, Gunnvor Rundhovde.

Rådet behandla budsjettet for 1981 og vedtok at det skal holdes et nytt rådsmøte i løpet av 1980 som særlig skal drøfte planene om en nordisk TV-satelitt (Nordsat).

SPRÅKRÅDSOVERSIKT* I:

oversikt
over
medlemmer til
nytt språkråd
nytt tiår
nye medlemmer og en hel del gamle

(I oversikten er ny: = nynorsk)

nynorskken nærmær seg jamstelling
13 menn og 8 kvinner
bokmålet virker visst undertrykkande
17 menn og 4 kvinner
— Tru åssen det går med folkemålet?

her er blant anna
8 professorær
3 dosentær
4 rektorær
5 lektorær
amanuensær
adjunktær
redaktørær
journalistær
forfatterær
skriveføre og lesekyndige folk
Men vil de la gatespråk, pøbelspråk, slurv,
inkonsekvensær osv. . . .
dvs. andre system og former enn sine egne
sleppe løs?
Åssen ser de på *almuens rå og udannede tale*?
— Blir det nå liv laga for ugrasset i grass-
rota?

torun

* Varamedlemmene er ikke med i denne oversikten.

SPRÅKRÅDSOVERSIKT II:

OVERSIKT OVER MEDLEMMER OG VARAMEDLEMMER I NORSK SPRÅKRÅD FOR PERIODEN 1980—83

<i>Oppnevnt av</i>	<i>Medlem</i>	<i>Varamedlem</i>
Norske universiteter og høgschooler ved De norske rektormøter	bm: Prof. Einar Lundebey Prof. Egil Pettersen Prof. Alfred Jakobsen ny: Prof. Kjell Venås Dosent Gunnvor Rundhovde Dosent Kåre Elstad	Dosent Dag Gundersen Førstelektor Sigurd Aa. Aarnes Amanuens Nils M. Knutsen I. amanuens Leiv Fetveit Dosent Bjarne Fidjestøl Prof. Reidar Djupedal
Grunnskolerådet, Rådet for videregående opplæring og Lærerutdanningsrådet	bm: Lektor Svern Fosseng ny: Rektor Per Straumsheim	Adjunkt Cathine Senje Rektor Per Fergestad
Grunnskolen ved sin lærerorganisasjon	bm: Rektor Aslaug Ryen ny: Rektor Oddmund Hus	Rektor Helge Wiig Adjunkt Bergny Tofte
Gymnaset, folkehøyskolen og lærerskolen ved sine lærerorganisasjoner	bm: Lektor Eivind Kristiansen ny: Høgskolelektor Tove Bull	Rektor Marton Leine Rektor Lars Bjaadal
Den norske Forfatterforening	bm: Forfatter Kolbein Falkeid Forfatter Gerd Nyquist ny: Forfatter Johannes Heggland Forfatter Ola Jonsmoen	Forfatter Kjell Askildsen Forfatter Karin Bang Forfatter Sigurd Muri Forfatter Paal-Helge Haugen
Den norske Forleggerforening	bm: Forl.dir. Sigmund Strømme ny: Forlagssjef Olav Vesaas	Direktør Snorre Evensberget Forlagsred. Olav Hr. Rue
Norsk Presseforbund	bm: Journ. Eva Braathen Dahr ny: Redaktør Per M. Riste	Redaktør Jostein Nyhamar Journalist Olav Kjesvik
Norsk rikskringkasting	bm: Programred. Yngvar Ustvedt ny: Progr.sekr. Else Myklebust	Red.sekr. Kari Borg Mannsåker Programsekr. Gustav Moberg
Riksmålsforbundet	bm: Prof. Aksel Lydersen I. amanuens Tor Guttu	Høgskolelektor K. E. Steffens Lærer Bjørn Haagenen
Det Norske Akademi for Sprog og Litteratur	bm: Rektor Gorgus Coward Prof. Sjur Brækhus	Redaktør Øistein Parmann Progr.sekr. Eilif Straume
Noregs Mållag	ny: Dosent Andreas Bjørkum Lækjar Einfrid Perstølen	Amanuens Jan R. Hagland Amanuens Arne Greaker
Det Norske Samlaget	ny: Prof. Leif Mæhle	Amanuens Ola Stemshaug
Norsk Måldyrkingslag	ny: Statsstip. Ivar Eskeland	Dosent Ingeborg Hoff
Landslaget for språklig samling	bm: Høgskolelektor Geirr Wiggen ny: Amanuens Ernst Håkon Jahr	Univ.lektor Torun Gulliksen Høgskolelektor Thore Roksvold
Norsk Skuespillerforbund	bm: Skuespiller Jens Bolling ny: Skodespelar Anita Rummelhoff	Skuespiller Bernt Erik Larssen Teatersjef Anne Gullestad
Stortinget	bm: Redaktør Erling Arvola Journalist Bjørn Bjørnsen Adjunkt Else Marie Lønn Prof. Eyvind Fjeld Halvorsen ny: Gardbrukar Aslak Versto Lektor Hallgrim Berg Lærer Torborg Moberg Lemme Adjunkt Alvild Tveit	Bestyrer Birger Breivik Lærer Åse Arna K. Haugen Lektor Fredrik Werring Cand.mag. Ingeborg M. Hansen Skulestyrar Knut Romstad H.r.advokat Bjarte Eikeset Lektor Reidar Sandal Cand.polit. Idar Magne Helme

NED I SELF-SERVICEN Å SHOPPE

Om engelsk-amerikanske lånord og kulturpåverknad

Del I

Av Øyvind Gulliksen

I prinsippprogrammet for Landslaget for Språklig Samling fra 1977 står det i punkt åtte at laget «ser det anglo-amerikanske språkpresset som en stor fare for norsk mål i dag, og vil arbeide for å verne det norske målet mot dette presset». Vi har såleis programforplikta oss til å gå imot overdreven bruk av engelske lånord i norsk. Det er bra at vi tar dette problemet opp til drøfting. Engelsk-amerikanske ord og uttrykk blåser inn over oss med stadig større styrke. Det gjelder å holde fast på strikkelua i det kraftige vestaværet.

I programmet vårt står det ikkje noe om lånord, men at vi er utsatt for eit «språkpress», og det er straks meir alvorlig. Hvis vi låner ord, kan det bety at vi tar inn ord for å gi uttrykk for den verkeleggheta vi lever i. Men å leve under eit språkpress er det samme som å bli pådytta noe utafra som vi egentlig ikkje behøver. Språkproblemet blir dermed eit langt meir omfattande kulturproblem. At det er viktig å studere åssen engelsk-amerikansk verker inn på norske språk- og kulturforhold, fekk jeg ei konkret påminning om sist 17. mai. Da kom dattera mi på seks år heim fra barnefesten, bu-nadkledd men med Pepsi-Cola solskjerm og hendene fulle av gratis gaver fra vildvestbladet Sølvpilen.

Amerikaniseringa av barne- og ungdomskulturen

I grunnen er det vel her snakk om ein innplanta kultur. Ikkje bare barnekulturen, men den offisielle ungdomskulturen er i ennå større grad USA-orientert. Ein kan bli reint skremt når ein ser hvor mye av stoffet i dei kommersielle ungdomsblada som handler om amerikansk popstjerneliv. Det er godt og farverikt marknadsført, og er i stor grad med å forme og likerette bevissthetslivet til leserane etter ei kulturform som står langt fra leseranes eiga livserfaring. I parantes skal det seiast at denne forflata kulturen så å seie utan unntak blir innført på konservativt bokmål.

Og se nå bare på ungdomskleda: UCLA-bokstavane lyser som magiske tegn fra jentegen-serane. Alle ønsker seg slike, jamvel om få veit om at forkortinga har noe med universitetet i Los Angeles å gjøra. Det siste er T-skjorter med Travolta, men vi har au buksebrett med Elvismerke, anorakker med US Navy symboler, og hva det nå står på dei alle sammen. Ja, jeg har til og med sett jakkeslag med Los Angeles Police Department! Jeg gad veta om ungdommen er klar over hva slags krefter dei reklamerer for. Butikken på hjørnet har skifta navn og heiter «Jensens Corner» for å fri til ungdommen. Bare dei språklig innvidde forstår det halvfrekke erotiske i reklamelappen bakpå bilvindua om at «divers do it deeper» eller «do it in the air». Og hvem har vel ikkje i noen sekunder latt seg forføre av Cola-reklamen på kino? Det er som om ein innerst inne vedgår at i slikt vakkert lag, med slike solbrune kroppar, i slik natur, synger, snakker og ler ein bare på engelsk og ikkje noe anna. Denne påverkinga ser ut til å væra likeeins i bygd og by. I Bø i Telemark har ein i sommer hatt stevne for folk som eier amerikanske biler, og i «familie-showet» under Bø-dagane deltok «den lokale country-dronninga» (*Telemarkingen*, 24.7.1979).

Skal tru om ikkje dette er ei utvikling som for alvor tok til med oss som var tenåringer først på 1960-talet. Vi var blant dei første store ungdomskulla med ei allmenn engelskutdanning. For mange av oss kom ungdomsopprøret, protestmusikken og ungdomskulturen generelt, først og fremst med amerikansk klang. Jamvel USA-kritikken vår fekk vi fra amerikanske kilder. I hvor stor grad har dette satt sitt preg på norsk språk og kultur?

Filologi og kultursyn

Om vi ser på den granskinga om inntak av engelsk-amerikansk språk som er utført etter krigen, viser det seg at ho i hovedsak bygger på to noe ulike innfallsvinkler. Den første legger

størst vekt på filologiske og språkhistoriske aspekter, mens den andre tar mest omsyn til slike kulturelle og sosiale problem som kommer med påverknad utafra. Det er aldri noe klart skille mellom disse to retningane. Ofte vil språkpolitiske interesser sameine dei to, slik som i det Alf Hellevik har skrivi om engelsk-amerikansk påverknad på norsk. Alt i alt vil kjennskap til denne granskinga hjelpe oss til å tenke gjennom hva som skjer i møtet mellom engelsk og norsk mål.

Først ute var Aasta Stene med boka *English Loan-words in Modern Norwegian*, London/Oslo, 1945. Boka, som vel framleis er den einaste i sitt slag i Norge, bygger på materiale innsamla i 1930-åra. I lys av den store spreinga av engelsk-amerikanske ord og uttrykk i norsk sia den tid, kan nok Stenes bok nå verke underlig fjern. Stene var mest interessert i problem med lyd lære, stavemåte og grammatikk i forbindelse med engelske ord som smatt over i norsk, men ho var au klar over at dette betydde ein kulturell påverknad som ville komma til å auke i styrke med åra. Det fekk ho sannelig rett i. Alt i boka si fra 1945 oppmoda ho den neste som ville studere engelske ord i norsk, til å gå i gang med ein gang. Så raskt var tempoet i innføringsprosessen, ei utvikling som eigentlig hadde sin forutsetning i den industrielle revolusjonen i Storbritannia i forrige århundre.

Anglosismer i norsk avisspråk

Ingen tok opp utfordringa til Stene med ein gang så vidt jeg kan se. Men i begynnelsen av 1960-tallet blei det skrivi fleire hovedoppgaver ved Engelskseksjonen, Universitet i Oslo, om engelske lånord i norsk avisspråk. Alle oppgavene bygger på systematisk leiting etter engelske lånord over eitt kvartal for eit par dagsaviser i Oslo. Resultatet var lange lister med ordfunn. Arbeidsmåten var etter mitt skjønn for snevert filologisk, men desse oppgavene utgjør likevel eit viktig registreringsarbeid til nytte for dei som er interessert i emnet.

Engelsk i Morgenbladet

I ei oppgave finner vi ei liste over engelske lånord i *Morgenbladet* fra siste kvartal av 1963 (Rafnung, 1965). Langt dei fleste av desse lånorda er som ein kan vente fra emner som sport og reiseliv, handel og kontor, teknikk og næringsliv, musikk og populærkultur. Mesteparten av lånorda i lista er godt kjent og ofte brukt i norsk i dag, men forfatteren fant ut at bare 16% av alle lånorda i undersøkinga hans var nevnt i Riksmålsordboka fra 1937. Det er i

seg sjøl eit tydelig prov på at innføringa av engelske ord har auka voldsomt etter krigen.

Stor plass i denne avhandlinga får dei sammensatte lånorda, altså sånne ord og uttrykk som både har ein engelsk og ein norsk del, som til dømes i *campingplass* og *møbeldesign*. Over halvparten av orda i det innsamla materialet består av slike sammensatte lånord. Som oftest kommer den engelske delen først, som i *lunchmøte*, *showpreget* og *tubeslank* (flott ord, forresten!). I ei mindre gruppe er rekkefølgen motsatt, som i *kvegranch* og *vareshow*. Mange sammensatte ord med ein engelsk del har glidd over i norsk språkbruk, og blir ikkje lenger opplevd som utenlandske, slik som ordet *filmstjerne*.

Forfatteren hevder at substantiv blir innført langt oftere enn verb. Substantiva kommer inn med nye emneområde, mens verb møter større motstand, særlig på grunn av det norske bøyningssystemet, meiner han. Jeg har inntrykk av at verb lurar seg inn ganske greitt likevel, og det kunne vært artig å se på hva slags verb som blir tatt opp. I den ungdomskulturen som kom seinere fekk vi ei mengde slike, som *digge*, *flippe*, *svisje*, osv.

Her er noen få spredte døme fra avismaterialet i hovedoppgavene: *ned i self-servicen* å *shoppe*, å *touche borti*, å *relaxe* (Lyngstadaas, 1963), å *bli peppa opp*, *pusje på*, *snoobe*, *spenne penger*, *skvise*, *strippe*, *tørne* (Spangen, 1965), *bluffe*, *penger å booze* (Bratlien, 1963). Granskinga viser til fulle at sammensatte lånord stundom slår ut norske heimelaga ord som kan være like gode, som *longplayingplate* for *langspellplate*. Det er vel fordi den sistnevnte varianten verker både latterlig og provinsial i plateindustrien?

Det blir ellers vist til eit interessant brev fra redaktøren i *Morgenbladet*, som seier at dei ikkje gjør noe bevisst forsøk der i huset på å skjæra ned engelske ord og uttrykk. Redaktøren kan forklare noe av det store antallet anglosismer i avisa med at dei tar inn mye stoff fra engelskspråklige kilder, og at bladfolka stundom ikkje har tid til å finne brukbare ord på norsk. Tidspress og arbeidstempo lager altså fleire engelske ord i norsk avisspråk enn nødvendig. Det er fleire døme på slike i materialet: *shots* for bilder, og statsfolk som *shake hands* i staden for å handhelse.

Bratlien spør i si oppgave hva som bestemmer grammatisk kjønn på engelske substantiv som blir overført til norsk. Han har inntrykk av at dei nesten alltid får artikkel i hankjønn, stundom intetkjønn, men ikkje hokjønn. Det heiter *en* story og ikkje *ei*. Åffer blir eit hokjønnslaut system lagt til grunn for lånorda? I bokmålsaviser kan det vel komma av at hokjønnorda trivs dårlig der fra før?

Over til neste side.

Dagblad-engelsk

Ei tredje oppgave tar for seg *Dagbladet* for 2. kvartal i 1960 (Lyngstadaas), og den avisa er ikkje det fnugg bedre enn *Morgenbladet* med omsyn til bruk av engelske ord. Særlig ser *Dagbladet* ut til å ha forkjærlyghet for engelske ord og gloser fra sositetsnytt og moderne levestett. Her er eit tilfeldig småplukk: *utenfor badebeachen, strand-outfit, han er fullstendig self-made, mixed av beauty-spesialist, backing av celebriteter, pinuper, en gnistrende finish*, eller den utrulige omtalen av Fanitullen som *en dash nasjonalromantikk*. *Strip-tease* forekommer heile sytten ganger i *Dagbladet* i denne perioden, men er ikkje notert i det heile tatt i *Morgenbladet*-undersøkinga. Tanken er vel at dei engelske lånorda her skal kaste ekstra glød og glans over dagliglivet.

Ei undersøking av *Dagbladet* fra første kvartal samme året (Johannessen, 1963) stadfester samme inntrykket. Her fins liknande funn: *non-stop åpne døgnnet rundt, kle seg om for dinner, hvorfor ikke være game, joine en nattklubb, riktig make-up, run på polet, i toppspeed fart ut av freewayen*. Er det ord og uttrykk som er henta fra folk som gjerne vil leva med i ein amerikansk farga byklassekultur? Det kan vi bare gjette oss til. For eit problem med alle desse oppgavene er at dei ikkje gjør noe forsøk på å forklare ordfunna i den sammenhengen dei opptrår i. Det skulle vært moro å få veta litt om den kulturelle konteksten for slike ord som *week-end* og *muskelshow*.

Amerikanske varer blir solgt i Norge med amerikanske navn. Men hva er det som gjør at til og med norske varer solgt i Norge ofte får engelske navn? Gjennom populærkultur, blad, bøker, musikk og reklame suger vi stadig til oss andre måter å ordne livet på. Fører det igjen til at vi tar inn meir amerikansk språk og reklamekultur i norsk? Slike spørsmål blir ikkje behandla i desse oppgavene. Sjølv sagt kan vi godt betrakte lånordproblemet ut fra lyd lære, skrivemåte og språkhistorie, men det er vel kanskje lite interessant å rekne opp ord som *sykkel, klubb, bil, film*, osv i ei liste over engelske lånord i dag. For ingen føler at desse orda er lånord lenger. Når slutter forresten eit ord å være lånord? Ein kan au lure på om ikkje fleire av dei orda som i desse oppgavene blir rekna som lån, heller burde kallas «sitat». Sitatet brukas for lettvinthets skyld i enkelte tilfelle. Med større engelskkunnkaper hos leserane kan ein sjølv sagt laga fleire «sitat». For at eit ord skal kallas lånord, må det vel ha ein viss bruksfrekvens.

Alle oppgavene gir nyttige forklaringer til lånorda fra engelsk-amerikanske ordbøker. Men ordbokforklaringa er ikkje alltid like god. Til dømes når *Morgenbladet* skriver om *Gerhard-*

sens new-look, er det ikkje sikkert at Webster kan gi ei fullgod forklaring på ordet i akkurat den sammenhengen!

Engelske lånord i moderne dansk

For kort tid sidan kom det ut ei bok om engelske lånord i dansk (Sørensen, 1973). Materialet er ganske ferskt, men metoden er her au hovedsaklig begrensa til det reint filologiske. Bare ein språkmann med interesse for logikk i systema ville reagere på og fraråde ei form som *en sweaters*, fordi ordet på dansk forekommer med fleirtall-s i eintall. Det samme fenomenet har vi vel på norsk i *et tricks*, som det blir gjort mislykka forsøk på å føre tilbake til den korrekte engelske forma *et trick* (*Riksmålsordboken*, 1977). Et ord som *slidsene* lysbildene), med både engelsk og norsk fleirtallsending, forekommer au. Det er meir viktig å spørre åffer desse orda blir lånt inn i dansk og norsk. Men vi kan saktens med Sørensen lure på åffer det heiter *fightet* i fortid på dansk, og åffer *droppe* nesten bare forekommer på dansk i tydinga *oppgive*. Det samme er vel tilfelle på norsk.

Det går ellers klart fram av boka til Knud Sørensen at dansk langt oftere tar inn fleirtallforma -s fra engelsk enn vi gjør: *fans, films, jobs* skal nå være ganske godt innarbeidd i dansk. Eit ord som *himsel* brukas som på norsk ofte i staden for *selveste/sjølvaste*, der ein vil gi personen tyngde og autoritet: «Mogens Glistrup himself» (*Information*, 23.6.1979). Kanskje er dansk meir slepphendt med å ta opp engelske ord, skjont ein engelsk språkgransker skal ha kommi fram til at norsk bokmål har lånt langt fleire ord fra engelsk enn dei andre nordiske språka (etter Hellevik, 1979, s. 72).

Sørensen noterer ellers at «hos overordentlig mange, navnlig yngre danskere er der et kraftigt element af sprogligt snobberi forbundet med anvendelsen af engelske lån (s. 109)». Særlig er det adjektiver som tas opp i ungdomsmiljøet. Handelslivet tar au opp ei mengde engelske ord, akkurat som tilfellet med oss. Store varehus blir tegna etter amerikanske modeller. Noen av desse varehusa, eller shopping senter som dei heiter, har til og med skilt for *food* og *non-food* avdeling. Eit ord som *carport* er ofte brukt, og det er det vanskelig å finne noen god erstatning for. Eit heimelaga norsk forslag er *bilbås* (*Vårt Land*, 20.11.1978). Det leier tanken til husdyrhold, men ellers var det kanskje ikkje så dumt?

Ein annan dansk forsker har studert åssen engelske guttenavn blir tatt opp og brukt i Danmark (Kisby, 1979). Navna blir henta inn både fra underholdnings- og romfartsindustri, *Bing, Glen*. Han stiller au spørsmål om åffer skikken med å gi engelske navn begynte i bor-

gerskapet, men «træffes nu næsten kun i arbejderklassen, *Brian, Benny, Joan, Alice*, etc.» Skal tru om det samme er tilfelle hos oss? Kan vi i så fall utlede noe av det om klasse og kultur?

Språk og modernisering: Einar Haugen

Einar Haugen, som har skrivi to store band om norsk språk i USA, har au interessert seg for språkvandring den andre veien. I juni 1977 holdt han ei forelesing ved Universitetet i Uppsala om engelsk språk i Skandinavia, og om den rolla engelsk har hatt og framleis har for moderniseringa av desse landa. Haugen peika på at vi har kommi et godt stykke på vei til å bli tospråklige, i og med at engelsk alle stader gror fram som eit sterkt sidemål. Det hører sjølsagt med i dette bildet at engelske ord og vendinger går inn i dei nordiske hovedspråka. Som døme viser Haugen til at oljeverksemda flyter inn på engelsk fagspråk:

«En industri med amerikansk kapital og med teknologi utvikla på engelsk gror fast langs kysten, og det som foregår der får avgjørende betydning for framtida, særlig Norges.»

På få sekunder i mai 1977 visste vi jo alle hva ein *blow-out* var for noe.

Å lage ordlister over engelsk-amerikanske ord i nordisk språk vil ikkje bli særlig vellykka, meiner Haugen. For det første skjer innføringa som ein stadig prosess. Mange ord kommer, noen dør og noen blir. For det andre sluker vi ikkje bare engelske ord, men au i stor grad engelsk-amerikanske ideer. Engelsk er framfor alt det språklige medium som vi blir ein del av den moderne verda på, og det sjølsagt på både godt og ondt. Det letter utvekslinga av informasjon, politikk og samkvem landa imellom, og er på det viset eit heilt umistelig gode. Engelske lån kan au i følge Haugen fornye språket og laga nye nyanser som ikkje var mulige eller nødvendige før. Haugen nevner at ordet *bag* høyrer meir heime i eit shoppingsenter enn *veske*, og at *week-end* på norsk står for ein annan måte å ordne lørdags- og søndagsfri på enn ordet *helg*. (*Julerush* dekker vel heller ikkje samme verkelegheit som det meir folkelige *julestrid*?) *Bag* er forresten artig nok eit gammalt norrønt ord i engelsk, som i vår tid har kommi heim igjen. Sjølv veit jeg ikkje om dette eigentlig er eit spørsmål om nyanserikdom. Det hører jo avgjort med i bildet at *bag* og *shoppingsenter* ser ut til å fortrenge *veska* og *butikken*. Bakom nyansen på språkplanet ligger det her ei kulturforskyving, som det vel er lita vinning med. For den saks skyld er det vel heller ingenting i veien med å bruke *helg* om det som er ei nokså kjerkefremmend søndagsfeiring?

Den moderniseringa som engelsk åpner veien for, kan auke einsretting av lesestoff, klestøy,

underholdning, musikk, arkitektur, osb. Sportspråk har til dømes lett for å ta opp ordbruk fra engelsk-amerikansk sportsjargong. Det blir liksom litt meir sus over heimlege sportsnyheter på den måten. Haugen syns au at mange massemediafolk er for raske til å sleppe inn utenlandsstoff uten å bry seg om å omsette fullt ut, fordi dei veit at eit engelsk ord nå godt kan stå i ein norsk sammenheng, og likevel bli forstått av dei fleste som lesar det. Haugen er inne på at engelsk nok kan få negativ verknad på norsk, fordi det så lett lager klisjeer (jamfør reklameverda). Ymse typer fagspråk som kommer til oss fra engelsk språkområde, blir ofte svært lite folkelige. Det kommer særlig av at latinske ordformer, som kan være meir naturlige på engelsk, overføres direkte til norsk, der dei er mindre vanlige.

Anglonorsk i fagspråka

Her trenger vi ikkje gå så langt utafør det vi sjølv er opptatt av. Det språkvitskaplige fagspråket har vi i stor grad henta fra USA og Storbritannia, og det blir ofte på norsk prega av ei unødvendig anglosjuke. Nedafor er noen døme fra ei bok som nyss kom ut om språk og kommunikasjon (*Blakar, Kontakt og konflikt*, Oslo 1978): *problematiske å identifisere den assosiative relasjonen, vidare eksplorering av kontraktomgrepet, familien som unit, testsituasjonen, feedback på forslaget*. Dersom ein ikkje-akademisk leser skulle forville seg bort i boka, trur jeg at den massive anglonorsken ville stille seg i veien for utbyttet. Alt sammen gir sjølsagt inntrykk av faglig innsikt, men det er vanskelig å forstå vitsen med eit sånt språk. Det kan ofte bli lite presist, og det skaper bare større avstand mellom fagfolk og folk flest.

Det er nok fare for at auka engelskkunnskaper kan bli ein av dei maktfaktorane i samfunnet vårt som skiller fagfolk fra allmue, og setter funksjonærer og byråkrater over fotfolket. Bare ved å blad gjennom næringslivsidene i *Aftenposten* kan ein bli skremt av eit virrvar av engelske ord og omgrep, særlig innafor data, olje og turistnæring. Dataindustrien har utvikla eit anglostyrt fagspråk med «on-line baserte systemløsninger», som er til som signal eller tegn for dei innvidde. I ei annonse i *Aftenposten* søkte dei etter ingeniører som ville være med i «process control unit's job-rotation offshore og shiftordning onshore» (*Aftenposten*
Over til neste side.

MELD DEG INN I LSS!
FRAM FOR FOLKEMÅLET!

26.1.1978). Det er ikkje lett å se at dette gir seg ut for å væra ein norsk tekst. Omsyn til språkvern teller trulig lite for norsk oljespråk, og ein kan lett bli fortvila over det. I ein artikkel i *Syn og Segn* skriver Ola Stemshaug:

«Her har vi fått nye og unødige gloser av typen *offshore* og *blow-out* der gangbare, norske uttrykk som *utaskjers* og *utblåsing* hadde gjort mykje betre nytte for seg. Men det har sjølsagt ikkje den dåmen av ekspertise over seg.» (Stemshaug, 1978).

Men det er heller ikkje bare i toppsjiktet at engelsken blomstrer på oljefelta. Skil ein tru ei rapportbok som Tor Obrestad har skrivi, så svirrer det med engelske ord og omgrep blant arbeidsfolka på oljeplattformene. Engelsken har blitt ein del av yrkesspråket: *driller*, *roughneckar*, *roustboutgjengen*, *toolpushar*, *supervisor*, *flooren* (døme fra eit utdrag prenta i *Dag og Tid*, 9.12.1977).

Reklametekster som går på meir vanlig familieforbruk, frir au til leserane på engelsk jargong. Velmeinte klager på det ser ikkje ut til å bli hørt. Her er eit lite utdrag fra ein språkartikkel i *Vårt Land*:

«Hvorfor lar vi oss by *jeans* og *slacks* i stedet for langbukse og kortbukse? Hvorfor motsetter vi oss ikke at norske fabrikker selger *snowracere* til norske barn i stedet for eksempel *lynkjelker*? Hvorfor godtar vi *shampoo* som gjør håret *soft*, i stedet for hårsåpe som gjør håret bløtt? (*Vårt Land*, 20.11.1978).

I det neste nummeret av Språklig Samling har jeg meir om engelsk-amerikanske lånord og kulturpåverknad.

Litteraturliste

- Aasta Stene, *English Loan-words in Modern Norwegian: A Study in Linguistic Borrowing in the Process*, London/Oslo 1945.
- Bjørn Thrane Rafnug, «English Loanwords in a Norwegian Newspaper with Special Reference to Hybrid Compounds», hovedoppgave, Universitetet i Oslo, 1965.
- Kari Lyngstadaas, «A Study of English Loan-Words», hovedoppgave, Oslo 1963.
- Amund Spangen, «English Loan-Words in a Norwegian Newspaper», hovedoppgave, Oslo 1965.
- Olaf Bratlien, «English Loan-Words in a Norwegian Newspaper», hovedoppgave, Oslo 1963.
- Steinar Johannessen, «English Loan-Words in a Norwegian Newspaper», hovedoppgave, Oslo 1963.
- Knud Sørensen, *Engelske lån i dansk*, København 1973.
- Torben Kisby, «De engelske drengenavnes historie i Danmark», forelesing ved Engelsk institut, Universitetet i Odense, 27.3.1979.
- Einar Haugen, «The English Language as an Instrument of Modernization in Scandinavia», forelesing ved Universitetet i Uppsala, 8. juni 1977.
- Ola Stemshaug. «Språklig tradisjon i 1970-åra», *Syn og Segn* 84:3, 1978, 451—460.

Onkel Skrue
sto på hue
i ei diger maurtue
Mauer,n beit
onkel skreik!
Au! Au! Au!

Barnerim fra Bærum

Utpå Nordsjøen
på en planke
satt en fisker
og fisket mort
Men da morten
ikkje bet
snudde han seg og skrek:
Ship o hoy
o what a boy!

Barnerim fra Bergen

Begge barnerima er trykt i:
Helge Børseth, Ole, Dole Doff,
Universitetsforlaget, Oslo 1968

Hva skal vi drikke?

MELK eller MJØLK — SKUMMET MELK eller SKUMMA MJØLK

MJØLK I NORD-ØSTERDALEN

Høsten 1979 reiste nord-østerdøler målstrid om namnet på «kupjolteren» frå meieria — *mjøl*k eller *mel*k. I minst en generasjon har det bare vori *mel*k å få kjøpt i hele Hedmark, og ordskiftet kveste seg til i takt med vinterkulda mot slutten av året. Både distriktsradioen og hovedavisene i fylket gav plass til ordskifte om emnet, og kravet om *mjøl*k på kartongen vart gjort gyldig for hele fylket.

Midt i januar i år kom første seieren for dem som har talt folkemålas sak i denne sammenhengen. Meieristyra i Folldal og Alvdal kommuner gjorde da vedtak om å ta i bruk ordet *mjøl*k på sine kartonger. En vanske har det likevel vori at de ferdiglaga kartongene som meieria bruker, kombinerer ordet *mjøl*k bare med nynorsktekster på resten av kartongen, og meieristyra i disse Østerdals-kommunene vil derfor også prøve å få skifta ut *mel*k med *mjøl*k på bokmålskartongene.

Vi samnorskfolk må si oss glade for dette framsteget for folkemålsbruken i Nord-Østerdalen. Og vi slutter oss til oppmodinga fra *mjøl*k-talsfolka i Folldal og Alvdal om at meieri ellers i Østerdalen og Hedmark nå bør vise samme respekt for morsmåla på staden og gjøra liknende vedtak for namnet på sine drikkevarer.

gw.

Dette klippet fra avisa Telemarkingene 29. mai i fjor viser åssen telemarkingane løste melk/mjølkespørsmålet.

SKUMMAMJØLK-KARTONGANE FÅR NYNORSK TEKST

Resten på bokmål

I samband med vedtaket i Telemark Meieri om å bruka nynorsk tekst på skummamjølkkartongane og bokmålstekst på emballasjen til alle dei andre produkta, har me motteke ei pressemelding frå meieriet. Her heiter det mellom anna:

«Vi sendte en henvendelse til Norske Melkeprodusenters Landsforbund om å benytte begge målførene på samtlige melkekartonger for hele landet, men dette ble avslått p.g.a. at det i landet fins flere rene både nynorsk og bokmåls distrikt. Vi arbeider imidlertid videre med denne saken.

I styremøte 31.3. d.å. ble saken behandlet, og det ble fattet vedtak om å tappe skummet melk på kartonger med nynorsk tekst for hele meieriets område. Skummetmelk-salget utgjør ca. 14 pst. av meieriets konsummelksalg, og befolkningen i Bø—Lunde—området representerer ca. 10 pst. av våre konsumenter. Vi håper på denne måten å ha funnet frem til en akseptabel kompromissløsning.

Leveransen av skummet melk i nynorsktekstedte kartonger tar til i disse dager.»

**FRIDA
ANDREASSEN ETTF.**

SKEI — SURNADAL

Kolonial — Kortevarer — Manufaktur

Folkemålsvenn?

Meld deg inn

i

LSS!

DEBATT: Ein rein karikatur

Av K. E. Steffens

I Språklig Samling nr. 4/79 stend nokre redaksjonelle merknader til mitt «Svar til Geirr Wiggen» i Frisprog nr. 18/79. Kommentaren er usætande, ja ein rein karikatur av det som røyntleg hev gjenge for seg. Ikkje ein einaste konkret punkt vert nemnt og dryft, endå artikkelen min kryr av fakta og tilvisningar. Heller ikkje hev Wiggen teke til motmæle i Frisprog, noko som tyder på at det ikkje er so lett å finna veike punkt i framstillinga mi.

I dei redaksjonelle merknadene vert det mil-lom anna sagt at eg i eit brev til Norsk språkråd datert 6. april 1979 kom med «ugrunna sladder om Wiggens faglege arbeid reint allment». Det faktiske er at eg sa at ikkje berre eg fann svake sider ved den språksosiologien som Wiggen er ein ihuga talsmann for. Dette kunne eg i «Svar til Geirr Wiggen» grunngjeva ved tilvising til og sitat frå ei melding av boka «Språk og Samfunn». (Pax 1979) i form av ein utførleg dobbelkronikk i Bergens Tidende 12. og 13. juli i fjor. Kronikken var skriven av Helge Østbye og Harald Grimen, og dei peika millom anna på sviktande innsikt i psykologi og sosiologi hjå norske språksosiologar og nemnde og fåren for ei samanblanding av vitenskap og politiske standpunkt. I samband med dette kom eg med ein radikal kritikk av påstandet om ei omfattande språkleg undertrykking i vårt land og peika på absurde fylgjer av den lause omgangen med det kjensleladde uttrykket «språkleg undertrykking».

Eg tykkjer at Wiggen ved fleire høve hev kome med urimelege og ubalanserte utsegner om norsk språkstrid, og eg gav nokre dokumenterte døme på det. Ein mann som stemplar Fjeld Halvorsen som ein udemokratisk og uverdige representant i Norsk språkråd (då er vel eg og ymse andre det óg!) må tåla at dei som er usamde med honom til tider svarar skarpt. (Men eg gjorde det óg klart at eg fann sympatiske og rosverdige drag i Wiggens personlegdom og faglege produksjon).

Når det gjeld spursmålet om Norsk språkråd (les «styret i Norsk språkråd») «beskytter sprog-radikalismen» kan eg berre oppmoda interesserte om å finlesa framstillinga i Frisprog nr. 18/79.

En litt forsinka omtale av ei ÅRSMELDING

ÅRSMELDING FRÅ NORSK SPRÅKRÅD 1978

Eit lite hefte som blant anna opplyser om kven som er medlemmer av Språkrådet, av fagnemda og styret. Lov om og vedtekter for rådet er óg med. Meldinga gir eit kort oversyn over dei sakene rådet har arbeidd med førre året. LSS har arbeidd ei tid med å grava i problemet omkring radikale og moderate bokmålsut-gaver av lærebøker i norsk. Det kan difor vera av interesse å se kva meldinga seier om dette:

Radikale former i norsk-bøker på bokmål

Norsk språkråd har både i 1977 og 1978 fått spørsmål om det ikkje lenger blir gitt ut norsklærar med radikale bokmålsformer, og om Norsk språkråd kan gjere noko for å sikre at det finst eit slikt tilbod.

Også Kyrkje- og undervisningsdepartementet har vendt seg til oss og bedt om ei utgreiing om dette. Styret svara departementet i brev av 12.10.78 og skreiv m.a.:

«Det finst i dag ingen godkjende norsklærar som har parallellutgåver med radikale respektive moderate former (A- og B-utgåver). Vi har fått opplyst i dei største skolebokforlaga at det ikkje lenger blir ut-gitt slike parallellutgåver, og at forlaga heller ikkje har planar om det. Alle vi spurde, gav uttrykk for at det berre sjeldan har vore spørsmål etter bøker med radikale former.

Fagnemnda og styret i Norsk språkråd har drøfta denne saka på fleire møte. Vi meiner at det moderate og det radikale bokmålet er to likeverdige varianter av denne målforma, og at det derfor er grunn til å seie seg lei for at det ikkje finst norsklærar på den eine av desse variantane. Vi har óg drøfta om vi skulle setje i gang ei rundspørjing for å finne ut kor mange kommunar som har gjort ved-tak om at skolane skal bruke lærebøker med radikale respektive moderate former. Vi kom likevel til at Språkrådet ikkje skulle gjere noka slik under-søking no, sidan det ikkje kan endre det reint prin-sipielle synet vårt. Men dersom departementet ønskjer å gjere ei slik undersøking og vil ta oss med på råd om det, står vi sjølv sagt gjerne til teneste. Vi stør altså det prinsipielle synet som Vogtkomiteen har gitt uttrykk for i innstillinga si (s. 26: «Komiteen mener derfor at departementet må kunne kreve at ABC-er, grammatikker, oppgavebøker og øvingshef-ter på bokmål utsendes både med radikale og moderate former.»), og vi minner om at departementet har slutta seg til dette i St.meldinga nr. 15 (1968—69), s. 45.

I rundskriv F-372/71 frå departementet heiter det at «skolestyrene har høve til å legge spursmålet om valg av moderate og radikale former i lærebøkene fram for foreldrene (foreldrerådet) til uttalelse. De-partementet vil anbefale at skolestyrene innhenter slike uttalelser.» — Det må da vere ein føresetnad at ein har noko å velje mellom, og det må derfor finnnast norsklærar på begge hovudvariantane av bokmål.

Norsk språkråd har ikkje høve til å påverke formalet i dei lærebøkene vi har til granskning, utover det å kontrollere at formene ligg innanfor læreboknormalen, og å syte for konsekvens. Vi vil derfor be departementet vurdere tiltak som kan sikre at det blir utgitt norsklærer med radikale bokmålsformer jamsides med moderate.»

Styret i LSS arbeider fortsatt med saka og vil melde frå når det kjem noko nytt fram.

LSS har også arbeidd for å få ordlista til Dag Gundersen godkjent til bruk i skolen. (Dag Gundersen: *Norsk Ordbok*, Universitetsforlaget 1966.) Som vi ser av meldinga, er ikke språkrådet særlig begeistra verken for fellesspråklige norsklærebøker eller ordlister:

Fellesspråklege norsklærebøker og ordlister

Etter ei tilråding frå utvalet som skulle greie ut spørsmålet om fellesspråklege norsklærebøker og ordlister (jfr. årsmelding 1977, pkt. 3.3), vedtok rådsrådet 26.—27. januar:

«Norsk språkråd viser til det syn fleirtalet i utvalet har gitt uttrykk for, og kan ikkje sjå at denne typen bøker gir fordelar for undervisninga framfor dei meir tradisjonelle norskbøkene, som behandlar dei to målformene kvar for seg. Norsk språkråd vil derfor rå til at ein held fast ved prinsippet om å ha særskilde lærebøker for kvar målform også i den vidaregåande skolen.»

«Norsk språkråd viser til tilrådinga frå utvalet og er i tvil om ordlister/ordbøker av denne typen vil ha nokon pedagogisk verdi; truleg vil dei fleste elevane meine at det er heller vanskeleg å ta seg fram i ei slik liste. Men Norsk språkråd vil likevel ikkje stille seg heilt avvisande til prinsippet med fellesordlister når bøkene fyller dei krava ein må stille til bøker av denne typen. Måten den enkelte ordlista er utforma på, vil vere avgjerande for om ho kan godkjennast eller ikkje.»

Det skulle no vori interessant å fått veta kva som er argumenta imot slike bøker. Det er ikkje uvesentleg kva for ein måte vi beskriv norsk språk på. Skal det gå fram i slike bøker at norsk er mange talespråkvariantar og fleire skriftspråkvariantar, eller skal ein la norsk vera anten *nynorsk* eller *bokmål* som ikkje har noko særleg med einannan å gjera?

tg

Bruk folkemålsformer også når du følger offisiell rettskrivning f.eks.:

- pelle – pella – pella eller pelle – pelte – pelt
- seinke (sinke)
- selle – solte – solt
- meine
- gjømme
- glømme
- følgje – følgte – følgt

Alle disse formene er hovedformer

Kjøp jubileumsboka til LSS!

„SPRÅKLIG SAMLING PÅ FOLKEMÅLS GRUNN”

Red.: Lars Vikør og Geirr Wiggen

(Bestillingsslipp side 15)

SYSTEMTRUA

Av Øyvind Gulliksen

Mange av oss som har vokst opp i bygdesentra og i små industribyer på Austlandet har fått heile skriftspråkopplæringa vår på bokmål. Denne opplæringa i skriftspråk var ikkje alltid særlig talemålsnær. Ein kan beklage det og ønske seg ei anna ordning i framtida, men slik har det nå i alle fall blitt for ein god del av oss. Den som etter endt skolegang, havner i arbeid der skriving hører med til jobben, må ofte avfinne seg med at den institusjonen ho eller han arbeider i, kjører med eit konservativt bokmål. Skriftspråket på arbeidsplassen følger modellen fra skolen, og omvendt.

Sjøl om vi skulle få ei forandring her, er den skriftspråkopplæringa vi fekk likevel vanskelig å springe fra etter at skoleåra er forbi. Dei aller fleste fortsetter på bokmål av temmelig konservativt merke. Kanskje er det au ei vettlaus gjerning å prøve å snu dette. Men om arbeidet med folkemål skal vinne fram i skrift, fins det ingen annan utvei.

Det mangler ikkje på hindringer. Straks ein tar til å hauste goder fra både det eine og det andre skriftspråket i tråd med tale- og heime-mål, ja så er systemvokterane der med ein gang med klubbene sine. Det må ikkje gå surr i systema! Mellom desse systemvokterane finner vi ein god del norsklærere, til og med av det meir frisinna slaget. Dei ser det som si plikt å hjelpe oss så vi ikkje roter omkring i systema. Argumentet fra læreranes side er ikkje sjelden litterært. Det blir vist til den store litteraturen vi har på begge språka, og det sjøl om ingen av oss satsar på å nå slike høgder. Lærerane er kanskje dei som minst av alle trur at noen av oss skal nå så langt. Tvert imot blir van-kunna om åssen ein skal bruke skriftsystema ofte brukt fra lærerhold som eit prov på nivå-senking. Samstundes får læreren stadfest sin posisjon. Ho eller han er den som har oversyn over og som fører kontroll med systema. Det skjer ikkje alltid bevisst, men mange lar seg friste til det av den autoriteten som følger med lærerrolla. Når alt kommer til alt, er vel mange lærere au usikre på systemet. Hadde dei bare

vedgått det, eller prøvd å skaffe seg bedre over-sikt over radikale bokmålsformer og moderate nynorskformer, så hadde dei kanskje heller ikkje vært så systemdogmatiske. Men det er heller ikkje ganske liketil å skaffe seg ei slik oversikt.

Eit av krava er at vi skal være konsekvente i det vi skriver. Dette møter oss som ein over-ordna språkmoralsk regel. Men åssen skal vi til dømes på bokmål klare det, når den rette-snora vi har, heller ikkje er konsekvent? Vi kan skrive *eik*, *bleik*, *leite* og *veit*, men ikkje *meir*, *fleir* og *ein*. Vi kan ha hokjønnsformer av fleire ord, men ikkje skrive *lova* for *loven*. Vi har lenge hatt lov til å skrive *han* i staden for *ham*, men kan stadig vekk ikkje bruke *de* for *dem*. Det kan da vel ikkje være noen kata-strofe om folk på bokmål tok til å skrive både *de* og *dei* og *dom* og *døm* i staden for *dem*? Slik det nå er har vi eit lovverk som ikkje andre enn ekspertane kan finne ut av, og som verker heilt urimelig og tilfeldig på folk flest.

Til slutt blir desse reglane likevel finsila ned i sjela vår. Hvis ein får lyst til å bryte ut og ta inn fleire nynorske ord og endinger enn det som er lovlig, seier sjela fra om at det fører til inkonsekvens og stilbrudd. Og så lar vi heller være, sjøl om meininga med det vi skreiv ville være like klar for alle som leste det. Til og med i ei så personlig og folkelig form som brev-skriving tør vi ikkje sleppe oss laus på heime-målet!

Arbeidet med bøyningsskemaene i bokmålet er langt fra avslutta. Her må det fleire endringer til for at vi skal nå fram til eit godt, dialektfarga bokmål. I all den debatten vi har hatt i den seinare tida om einskilde ord og stavemåter, skal vi ikkje gløyme at det mangler mye for bøyningsskema for svært mange av oss som har lært å skrive bokmål, kan stø seg på tale-målsformer vi kjenner. Dersom vi skal kreve bedre samsvar mellom skriftform og heime-mål, så vil det til dømes au bety at vi på bokmål må kunne bruke partisippforma *skrivi* og fleir-tallsforma *båtane*. Mange bokmålsfolk har desse

i talemålet sitt, men nynorsk har einerett på dei. Folk må få lov til å bryte det konservative skriftspråket. Der ein er i tvil, bør ein få lov til å bruke talemålet sitt, framfor å slå opp i bokmålsgrammatikk og ordliste.

I det siste har det kommi fram mange ønske om at folk skal skrive eit klarare språk. Ein av språkvettreglane som professor Vinje har lansert, går ut på at ein skal lesa høgt for seg sjølv det ein har skrivi, for å høre om det låter godt. Det er ikkje dumt. Regelen er til for å skape ein enkel og grei skrivesyntaks. Men om vi heilt ut skal følge denne regelen om å kontrollere det vi har skrivi med høgtlesing, så må vi som er trenna opp til å bruke bokmål, få løyve til å forandre fleire bøyingsformer som ikkje låter godt for oss, og som verker direkte kunstige. Når vi kan endre på slikt, kan vi meir få ei kjensle av at det vi skriver blir vårt, liksom det vi seier.

Vi har ein god del å vinne om vi gir slepp på ei systemtru som binder oss for sterkt til eit konservativt bokmål eller til altfor faste skriftspråktradisjoner i det heile tatt.

DRANGEDAL ØNSKER RADIKALE FORMER

Ved Solberg skole i Drangedal (som er den største skolen i bygda), er det reist en aksjon for å få tilbake lærebøker med radikalt bokmål. Norskseksjonen ved ungdomsskolen og lærerrådet ved barneskolen har tatt spørsmålet opp og i et brev til skolestyret het det bl.a. at bygdedialekten er å finne et sted mellom bokmål og nynorsk. «Mot denne bakgrunn,» heter det, «finner norskseksjonen ved ungdomsskolen det betenkelig at en er henvist til å nytte bokmålsverk med en konservativ språkform.»

Skolesjefen sa seg enig i dette.

Han la fram denne innstillinga for skolestyret: «Drangedal skulestyre vil så sterkt som mogeleg oppmoda Kyrkje- og Undervisningsdepartementet om å syte for at det igjen blir høve til å velje mellom moderate og radikale former når det gjeld skriftleg opplæring i norsk på bokmål.»

T. R.

FRÅSEGN OM STODA FOR DIALEKTANE I SKULEN

I tida 2.—5. april 1979 vart det halde eit symposium på Lysebu ved Oslo om emnet «Dialekt og riksspråk i skulen». Symposiet vart arrangert av Nordisk Ministerråd, Sekretariatet for nordisk kulturelt samarbeid. Symposiet hadde ca. 20 deltakarar, som kom frå alle dei nordiske landa (med unntak av Island, av di representanten derifrå vart hindra i å møte), og dei har representert sakkunnskap i lingvistikk, dialektologi, sosialpsykologi og pedagogikk. Symposiet har prøvd å slå fast

- utbreiinga av dialektalt talespråk — i ymse nyansar — og på ulik fråstand frå dei respektive riksspråka,
- dei vanskane og handikappa som dialekttalende barn ofte har i offisielt riksspråkstalende samfunn — og vidare
- dei metodane som til no har vore brukte for å møte desse problema i skulearbeidet.

Symposiet har konstatert

- at det er store skilnader på dette området mellom dei nordiske landa — både språkleg og pedagogisk — og også mellom ymse distrikt i eitt og same land — og dessutan
- at spørsmålet om stoda åt dialektane i skulen hittil ikkje har vorte fullnøyande drøfta i lys av moderne lingvistikk, dialektologi, sosialpsykologi og pedagogikk.

På grunnlag av dei røynslene som er gjorde, ynskjer symposiet å rå til at skulen følgjer desse prinsippa i høve til dialektane:

- Skulen bør vise omsyn og vørnad for det eigenlege morsmålet åt barna — dei mange sosiale og regionale språkvariantar — og
- skulen bør så vidt som mogeleg og særskilt i morsmålsundervisninga byggje på det eigenlege morsmålet åt barna og på den skapargleda og produktiviteten som barna der kan utvikle.

Symposiet vil til slutt peike på at nordisk forskning innanfor lingvistikk (særskilt dialektologi) og innanfor psykologi og pedagogikk i større mon enn til no bør engasjere seg i arbeid på dette område. For å oppnå konkrete resultat er det dessutan viktig at det blir sett i gang lokale arbeidsgrupper, seminar og vidareutdanningskurs for å drøfte problem som gjeld tilhøvet mellom dialekt og riksspråk i dei nordiske skulane.

NRK — eit språkpolitisk

Forts. fra side 1.

jeg vel ikke komme innafor NRK. Jeg har derfor sendt tvisten til Språkrådet og bedt dem vurdere den, og der står saken.

Nå spør man kanskje: Men har ikke NRK språklige retningslinjer? Jo visst har de så, og der står det kort og greit at offisiell rettskriving skal brukes. Det er da heller ikke noe annet jeg vil, også om en innskrenker det til læreboknormalen. Men sjøl innafor den er det som kjent ikke liten valgfrihet. Hvem er det så som skal velge? Individet — den enkelte medarbeideren, eller kollektivet — institusjonen, Dagsrevyen eller NRK som helhet? Dette er, som alle vil forstå, et viktig språkpolitisk spørsmål, som tydeligvis er helt i det uvisse. Derfor er det på tide at Språkrådet som vårt øverste språkpolitiske organ tar det opp til behandling, slik at valplassen ikke skal overlates til autoritære avdelingssjefer eller nidkjære pressgrupper.

Dagsrevylederen, støttet av TV-ledelsen, mener tydeligvis at Dagsrevyen er i samme stilling som en privat avis-redaksjon og kan fastsette sin egen språknorm, rett nok innafor den ramma som den offisielle språknorma fastsetter. I brevet fra Hjelle/Nes heter det således at «Dagsrevyens språkform må i en viss utstrekning bestemmes ut fra en redaksjonell språkpolitisk vurdering». Men hvilket mandat har Dagsrevy-redaksjonen til å foreta en slik vurdering? Etter mitt skjønn kan NRK som offentlig institusjon ikke drive noen egen, selvstendig språknormering, verken sentralt eller i de enkelte avdelingene. NRK er nemlig i motsetning til en privat avisredaksjon bundet av den offisielle rettskrivinga, og offisielt må jo alle tillatte former, iallfall alle lærebokformer, være like gode og fullt brukbare i statstjenesten. Viss de radikale formene skal være bannlyst i NRK, når er det da meninga de skal brukes? Jeg mener derfor at valget av former innafor offisiell språknorm/læreboknormalen i statstjenesten må være opp til den enkelte medarbeideren. Viss flere medarbeidere skulle bli enige om å velge på en viss måte, er det vel og bra, men kan ikke være bindende for dem som ikke vil være med på leken.

Dagsrevyen har altså «vedtatt» å bruke en «moderat» norm. Hvordan dette «vedtaket» er kommet i stand, aner jeg ikke. Jeg er i allfall ikke blitt spurt, enda jeg har vært fast tekster der i over 10 år. Hjelle bruker to argumenter for en slik norm. Det ene er at NRK ikke kan «se bort fra seernes vaner og reaksjoner». Jo, det må NRK trygt kunne gjøre, så lenge de holder seg til gjeldende språknorm og kan hen-vise eventuelle «språkinteresserte» klagere til deres lille ordliste. Tankegangen er at vi må

for all del ikke irritere seerne, for da blir de så ute av seg og opptatte med å ringe og klage at de ikke får fulgt med i Dagsrevyens sensasjoner. De blir så opptatt av teksten at de glemmer budskapet. Nå er det for det første ikke så liketil å tolke seernes følelser og forutse deres reaksjoner som Dagsrevylederen synes å tro. Det fins da folk som foretrekker de radikale formene og (men de klager dessverre for lite!). Men sjøl om det skulle være mange som ikke tåler å se former som *åssen* på skjermen, så er det etter min mening en følelse som ikke NRK er forplikta til å ta hensyn til, verken juridisk eller moralsk. I motsatt fall måtte NRK ha slutta med nynorsk-sendinger for lenge sia!

Det andre argumentet er at språket i NRK eller iallfall i Dagsrevyen må være enhetlig, og særlig må det være samsvar mellom det skriftlige og muntlige innslaget i sendinga. Så når oppleseren sier *selv*, må teksteren vær så god følge med på ferden (hvorfor ikke omvendt?). Her må en vel innrømme at Hjelle har funnet et poeng. Men særlig stort syns jeg ikke det er. Etter mitt skjønn er det ikke noe stort stilistisk/estetisk problem (og enda mindre et praktisk, funksjonelt problem) at språket i Dagsrevyen eller NRK generelt varierer. Det er nemlig en situasjon som ikke er spesielt for NRK og som folk derfor er godt vant til. Det er også en situasjon som vi med våre språkforhold må leve med, og som det ikke en gang er særlig grunn til å beklage, etter min mening. Det er også et stort spørsmål om vi skal la slike praktiske spørsmål få styre språkpolitikken, og i alle fall er en *konserverativ* norm.

Dette var noen tanker om NRK og språknormering, og dessuten et lite innblikk i hva som foregår bak kulissene i NRK, språkpolitisk sett. Men skal NRK drive språkpolitikk, bør det ikke skje bak kulissene og i form av pressgruppevirksomhet. I mitt brev til Norsk Språkråd har jeg derfor bedt Rådet om at de, viss de kommer til at NRK's vurdering av dette spørsmålet er den rette, sørger for at NRK's språknormering blir formalisert og kommer inn i de språklige retningslinjene for NRK. Da bør det bl.a. bestemmes hvordan og av hvem utvalget av «NRK-former» skal foretas — sentralt eller lokalt, og ved «sjefsavgjørelse» eller på demokratisk vis (har i så fall teksterne stemmerett?). Som en ser, ligger det her mange delikate stridsspørsmål og venter, så det kan nok hende at Språkrådet i så fall får arbeid ei stund. Men viss en godtar at NRK har anledning til å drive språkpolitikk, kommer en ikke utenom disse spørsmåla. En eventuell selvstendig språkpolitikk i NRK er en alt for viktig sak til å overlates til tilfeldigheter, dvs. avdelingssjefer og pressgrupper.

BY OG LAND HAND I HAND

Det er fint om vi kunne få en debatt i gang om språkpolitikken i NRK. Kom med synspunkter og røynsler!

Frist for innlegg til neste nummer:

1. MAI

MELD DEG INN I LSS!

Kryss av og send slippen til Landslaget for Språklig Samling, Postboks 636, Sentrum Oslo 1.

- Ønsker å bli medlem av LSS
- Ønsker opplysninger om LSS
- Ønsker å abonnere på bladet Språklig Samling.

Navn:

Adresse:

HUSK bladpengar medlemspengar for 1980

Nå er det tida for bladpengar og medlemspen-
gar.

Medlemspengar (inkl. blad): 40 kr.

30 kr. for stud., skoleelev., pensjonistar.

Bladpengar: 30 kr.

Det trengs sjølvstekt pengar til å drive arbeidet i laget og bladet, så ver snar til å betale.

(Gåver takast imot med takk.)

Det ligg postgiroblankett inne i bladet.

Kjøp jubileumsboka til LSS:

„Språklig Samling på folkemåls grunn“

Jubileumsboka er nå kommet ut, og vi ber medlemmene kjøpe boka direkte frå organisasjonen — da får LSS meir pengar i kassa, og det treng vi. Boka er ein antologi over artiklar som har stått i bladet gjennom dei tjue år-gangane som nå er fullført, og speglar verksemda i LSS både språkpolitisk og faglig. Boka er redigert av Lars Vikør og Geirr Wiggen. Ho er gitt ut på Novus forlag a/s og kostar kr 75,—.

Send meg eks. av boka *Språklig samling på folkemåls grunn*

Namn:

Adresse:

Send slippen til LSS, postboks 636, Sentrum Oslo 1.

SPRÅKLIG SAMLING

Abonnement 30 kroner året
Skriftstyrarar: Ernst Håkon Jahr, Gabbrovn. 11,
9022 Krokeldalen. Tlf.: (083) 30 483
Torun Gulliksen, Bergvn. 21, Breisås, 3800 Bø.
i Telemark. Tlf. (036) 60 691
Returadr.: Postboks 636, Sentrum, Oslo 1

INNHold :

NRK — et språkpolitisk organ?	s. 1
Språkrådsoversikt	s. 2
Ned i self-servicen å shoppe	s. 4
Kva skal vi drikke?	s. 9
Debattstoff	s. 10
Systemtrua	s. 12
Drangedal ønsker	s. 13
Dialektane i skulen	s. 13

**HUSK BLADPENGAR
FOR 1980!**

**HUSK MEDLEMSPENGAR
FOR 1980!**

Postgiroblankett inne i bladet